

IN MEMORIAM...

Погожого весняного дня 1990 року в поїзді Київ–Будапешт їхали чоловік та жінка. Дорога була довгою і за приємною розмовою час летів непомітно. Жінка розповідала, що їде до дочки, яка живе у Сегеді, закінчила відділення української філології Київського державного університету ім. Тараса Шевченка і зараз шукає роботу, але, напевно, вона ніколи не зможе працювати за своїм фахом. (Подорожнім виявився Шандор Мокань.) Він насторожився і запитав жінку, чи, випадково, не Наталею звать її дочку. Бо саме зараз він повертається після відвідин Київського університету і професор Олесь Білодід розповів йому про свою колишню студентку, яка нині проживає в Угорщині в місті Сегеді. Ось так позаочі одного весняного дня почалося знайомство випускниці Київського університету (Наталії Шайтош) з Шандором Моканем, яке з часом переросло в теплі дружні стосунки.

Шандор Мокань в Угорщині передусім був відомий як видатний знавець науки про народну етимологію. У формуванні його наукових інтересів певну роль відіграло те оточення, з якого він вийшов.

Шандор Мокань народився 10 червня 1932 року в селі Тячів в Україні в сім'ї столяра. Свої «перші університети» він проходив на Закарпатті, в тій місцевості, де збігаються кордони угро-фінської, слов'янської та романської мовної території. По закінченню Ужгородського державного університету він два роки працював у Тячеві учителем угорської та німецької мов, а в 1956 році став аспірантом кафедри угро-фінських мов Тартуського університету. З 1959 року Шандор викладав угорську мову в Ленінградському університеті ім. Жданова.

У 1977 році Ш. Мокань переїжджає до Угорщини і починає свою роботу на кафедрі угорської мови Сегедського університету. Тут з 1980 року його призначають доцентом. З 1982 р. (протягом семи років) він викладає в Братиславському, а з 1991 р. (протягом чотирьох років) – у Празькому університетах. У перерві між викладанням у цих двох університетах він працює в Будапешті на кафедрі слов'янської філології університету ім. Лоранда Йотвеша. У 1995 році повертається на першу свою кафедру в Сегедський університет, на якій і пропрацював до останніх днів.

У коло дослідницьких інтересів Шандора Моканя входили теоретичні питання запозичення слів (на матеріалах угорсько-русинського, угорсько-словацького та угорсько-румунського білінгвізму), угорська історична лексикологія, народна етимологія в угорській мові, діалектологія, загальне мовознавство та топонімія. Його кандидатська дисертація, яку він захистив у 1966 році, була написана під керівництвом академіка П. Арісте на основі лексичних унгаризмів в мараморошських українських говірках Закарпатської області.¹ Вчитель Шандора Дюла Мартон називав такі його дослідження видатними.² Вивчення проблематики засвоєння запозичених слів спонукало до написання роботи про історичну мовну природу 110 угорських слів.³ Деякі з цих тлумачень ми можемо і сьогодні прочитати в Етимологічному словнику угорської мови.⁴ У 1995 році світ побачила друга ґрунтовна робота Шандора Моканя про народну етимологію як засіб утворення та формування слів.⁵ Як зауважив Ласло Бюкі: «Ця його робота є справжньою скарбницею угорської народної етимології...» (переклад – Н.Ш.).⁶

Шандор Мокань вів і активне громадське життя: він був членом товариства естонської та угорської мов, брав участь в діяльності і був першим секретарем асоціації українців Угорщини. Виступав з цікавими доповідями на конференціях з питань україністики, які проводить кафедра слов'янської філології Сегедського університету, а також постійно друкувався в збірнику «Hungaro-Ruthenica».

¹ На цю тему див.: *Исконные слова в мараморошских говорах Закарпатской области УССР и их синонимы, заимствованные из венгерского языка: Вестник Ленинградского университета. Серия история языка и литературы* 20, вып. 4. Ленинград, 1962, 125–135; *Лексические унгаризмы в мараморошских украинских говорах Закарпатской области: Вопросы финно-угорской филологии*, вып. 3. Ленинград, 1977, 100–124.

² Márton Gyula, *A moldvai csángó nyelvjárás kölcsönszavai*. Bukarest, 1972, 50.

³ Magyar szófejtések. *Nyelvtudományi Értekezések* 105. Budapest, 1980.

⁴ *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen I–II*. Budapest, 1993–1994. Наприклад, можна подивитися слова: *bogár, dob, fonák* (I., 116, 269, 408) та інші.

⁵ Népetimológia mint szóalkotási/szóalakítási mód. *Hungarológia* 8. Budapest, 1995.

⁶ Büky László, Mokány Sándor hatvanöt éves. *Néprajz és Nyelvtudomány XXXVIII*. Szeged, 1997, 5.

Якщо говорити про Шандора як людину, то він відзначався особливою скромністю та старанністю, які стали майже легендою. Переступивши поріг його кабінету, – чи то колега чи то студент – завжди могли разраховувати на допомогу і підтримку, на слухні поради і зауваження, а іноді – просто на хорошу душевну розмову. Таким він назавжди і залишиться у нашій пам'яті.

І сьогодні, йдучи коридорами нашого університету, я себе ловлю на думці, що ось-ось зі свого кабінету, усміхаючись, вийде мені на зустріч мій вчитель і друг – Шандор Мокань.

Н. Шайтов